

Nejen Franz Kafka

Zdeněk Mareček

V posledních letech učím v denním studiu opakovaně kurz *Od Sippurim k H. G. Adlerovi*. Klidně by se mohl jmenovat i „Nejen Franz Kafka“, protože jeho cílem je upozornit na zajímavé texty, které se dostaly do nakladatelských programů posledních desetiletí právě s vlnou zájmu o pražskou německy psanou literaturu, v níž je Kafka jevem výjimečným, nikoli typickým. Pražští německy píšící autoři byli dlouho ve stínu čtyř velkých jmen – Rilke, Kafka, Werfel a Kisch. Pokud Vás zajímají další jména, příp. kulturní a sociální pozadí literatury, která se v Kafkově generaci stala významnou součástí literatury světové, bude se tato přednáška snažit vám vstup do *opuštěné literární krajiny*, jak nazval svou knihu o pražských autorech Jürgen Serke, usnadnit.

První informace by měla být, co po roce 1989 o této literatuře vyšlo i česky.

Pro pochopení zvláštního vnímání Prahy v dílech německých autorů je důležité připomenout některé historické okolnosti proměny Prahy, v níž tito autoři žili.

Pět autorů, případně autorek a jejich děl představím podrobněji:

Ossip Schubin: *Holunderblüten*, 1911

Hugo Salus: *Novellen des Lyrikers*, 1903

Fritz Mauthner: *Ein Abend im Irrenhause*, 1914

Gustav Meyrink: *Golem*, 1915

Paul Leppin: *Severins Gang in die Finsternis*, 1917

Výběr textů se omezil na autory, kteří byli Kafkovými předchůdci. Výběr neznamená, že bych tím ostatní nezařazené autory – jako např. Oskara Wienera, Viktora Hadwigera, Ernsta Weiße, Oskara Bauma, Otto Picka, Rudolfa Fuchse, Paula Kornfelda, Hanse Natoneka nebo Lenku Reinerovou a Libuši Moníkovou – považoval za autory druhořadé. Autory starší a autory spjaté především s mimopražským prostředím jsem pominul úmyslně, protože ti patří do jiného literárního kontextu. Jako Ariadnina niť by se v mém ústním výkladu měla objevovat témata jako vztah jednotlivých autorů k židovství, k česko-německým konfliktům a jejich obraz Prahy. V závěru bych rád slyšel, co je pro vás z pražské německy psané literatury živé a přitažlivé, příp. jak vnímáte Prahu jako multikulturní prostor a co by podle vás ještě česky vyjít mělo.

1. Literárněhistorické příručky o pražské německy psané literatuře

Velice vlivná kniha esejů o pražské literatuře německého jazyka pochází od jednoho z jejich aktérů – Maxe Broda. V roce 1966 vyšel *Der Prager Kreis*. Brod v něm hovoří o nejužším kruhu, k němuž kromě něho patřil teoretik sionismu a pražský knihovník Felix Weltsch, slepý prozaik a hudební kritik Oskar Baum a Franz Kafka. Po Kafkově smrti byl pak čtvrtým členem nejužšího kruhu kulturní redaktor *Prager Zeitung Bohemia* Ludwig Winder. Jako své předchůdce uvádí klasicizující generaci Hugo Saluse a novoromantickou generaci Meyrinka a Leppina, k níž volně patří i mladý Rilke. Autory, které neměl rád, pominul a tak zbrzdil o mnoho desetiletí recepci Hermanna Ungara a Paula Kornfelda.

Podrobný bibliografický přehled primární i sekundární literatury o pražských německy píšících autorech, a to nejenom z Prahy, přináší *Deutschsprachige Literatur aus Prag und den böhmischen Ländern 1900-1939*. Jejimi vydavateli jsou zakladatel wuppertalské ‚Forschungsstelle für Prager deutsche Literatur‘ Jürgen Born a s Brnem spjatý germanista z Bavorska Diether Krywalski. Třetí rozšířené vydání vyšlo v Mnichově v roce 2000. Wuppertalské výzkumné pracoviště získalo kdysi antikvárně Kafkovu knihovnu a profesor Born pak vydal v roce 1990 *Kafkas Bibliothek. Ein*

beschreibendes Verzeichnis. Nejedná se pochopitelně jenom pragensia. Firma Porsche věnovala pražské Společnosti Franze Kafky její duplikát sestavený antikvářem Herbertem Blankem.

Bibliografii knižně vydaných překladů německy píšících autorů z českých zemí sestavili Václav Petrbock a František Knopp a připojili ji k českému vydání *Dějin německé literatury v Čechách 1900-1939* trutnovského rodáka Josefa Mühlbergera. Samotný Mühlberger se jako redaktor časopisu *Witiko* a autor „*Die Dichtung der Sudetendeutschen in den letzten 50 Jahren*“ (1929) zasloužil na přelomu 20. a 30. let o docenění pražských židovských autorů Kafky a Broda v kontextu německy psané literatury z českých zemí. Dnes, po holocaustu však některé pasáže, jako jeho srovnání Broda a Kolbenheyera jako autorů „tvrdošíjně zastávané a obhajované ideologie“, působí podivně.

Spoustu cenného obrazového materiálu, ale i objevené biografické studie autorů, žijících po roce 1938, příp. 1945 v exilu obsahuje kniha hamburského novináře Jürgena Serkeho z roku 1987 *Böhmische Dörfer. Wanderungen durch eine verlassene literarische Landschaft*. Její český překlad z nakladatelství Triáda *Böhmische Dörfer. Putování opuštěnou literární krajinou* bylo v roce 2002 vyhlášeno při udělování cen Magnesia litera knihou roku.

Skvělým úvodem do problematiky s literárními ukázkami je kniha Pravoslava Kneidla *Pražská léta německých a rakouských spisovatelů* (1997), která chronologicky zaznamenává pražské literáty od divadelníka Johanna Josepha Bruniana (1733-1781) až po F. C. Weißkopfa, Louise Fürnberga a Josefa Paula Hodina, biografa Kokoschkova a autora vzpomínek na Prahu, nazvaných *kafkovsky Dies Mütterchen hat Krallen*.

V Londýně po 1945 žil kromě Hodina také významný historik terezínského ghetta H. G. Adler. Od něj pochází původně stručný, ale výstižný esej *Die Dichtung der Prager Schule*, knižně vydaný – a to dvojjazyčně – r. 2003 brněnským nakladatelstvím Barrister & Principal. Adler začíná svůj přehled rokem 1894, „když Rilke v Praze vydává svůj první svazek veršů *Leben und Tod* a Heinrich Teweles antologii *Prager Dichterbuch*. Všimá si i těch, kdo „zůstali i po 2. světové válce v Praze, jako v roce 1968 zemřelý Gustav Janouch, nebo nejmladší generace exulantů – lyriků Franze Baermanna Steinera (*1909), Franze Wurma (* 1926), a Hanny Demetzové (*1928), autorky autobiografického románu *Ein Haus in Böhmen*.

V českém kontextu bylo důležité, že na kafkovskou konferenci na zámku v Liblicích (1963) navázala v roce 1965 konference věnovaná dalším autorům pražské německy psané literatury, nazvaná podle Werfelovy slavné básnické sbírky *Weltfreunde*. Podnítila bádání o mnohdy zapomenutých autorech, i když mnozí z jejich referentů (Eduard Goldstücker, Kurt Krolop, Ludvík Václavek) v době normalizační byli vystaveni politické perzekuci. Skupina kolem Jiřího Veselého, autora "Bibliographie der in der Tschechoslowakei seit 1945 erschienenen Beiträge zur Prager deutschen Literatur", však v akademii zůstala a s proskribovanými znalci této literatury, jako byli Věra Macháčková-Riegerová, Ludvík Václavek nebo Hugo Rokyta, komunikovala. Jejich odeonský *Slovník autorů německého jazyka* z r. 1987 přináší cenná hesla o autorech, v Čechách zapomínaných. Jako za komunistického režimu tabuizované téma se pak tato literatura dočkala velké pozornosti po roce 1989. Jako českou skromnější náhradu za Serkeho napsal vzdělaný spisovatel a novinář Pavel Kosatík *Menší knížku o německých spisovatelích z Čech a Moravy* (2001). Dnes v Praze pracuje Společnost Franze Kafky a s ní propojené Nakladatelství Franze Kafky i Pražský literární dům autorů německého jazyka a počet čtenářů této literatury roste.

2. Historické proměny Brodovy a Kafkovy Prahy

Praha byla do roku 1945 městem tří národů – Čechů, Němců a Židů. Prolínání všech tří součástí této jedinečné evropské kulturní tradice zdůraznila putovní výstava *Tripolis Praga*. Do roku 1848 byly národnostní konflikty okrajovou záležitostí, i když dělnické bouře v roce 1844 měly i protiněmecký a protizidovský charakter. Přelomovými léty pro radikalizaci Čechů byla devadesátá

léta – proces s Omladinou v roce 1894 a reakce na pád Badeniho vlády v roce 1897.

Častěji než ve vzájemné symbióze žili tehdy obyvatelé české, německé a židovské Prahy vedle sebe a dávali najevo ostentativní nezájem o opačné jazykové společenství. Česká většina (92,3%) stála před první světovou válkou proti menšině mluvící německy (7,5%). Tato menšina ovšem díky tomu, že v Praze prakticky neexistoval německý proletariát a členy německého Kasina, jakéhosi velkého klubu, byli především majitelé severočeských hnědouhelných dolů, členové správních rad velkých firem, obchodníci a bankéři, profesori, důstojníci a vyšší státní úředníci, si mohla dovolit financovat dvě divadla – Stavovské a od roku 1888 Nové německé divadlo. Publikum německých představení a koncertů se rekrutovalo i z posluchačů německé techniky a pražské německé univerzity, na které např. v akademickém roce 1911-1912 působil i Albert Einstein. Před první světovou válkou bylo v Praze pět německých gymnázií a čtyři reálky, dva deníky – Bohemia a Prager Tagblatt, jež vycházely dvakrát denně a stmelovaly německy mluvící kruhy v názorech na politiku, hospodářství i kulturu. Obě komunity měly v Praze vlastní promenádu – ta německá byly Příkopy a vedla od Můstku k německému Kasinu, které stálo naproti Prašné bráně. Dnes je to multikino Slovanský dům. Pražané se scházeli v jazykově rozdělených kavárnách, knihovnách a po válce i kinech. Pro autory kolem Broda a Werfela byla nejdůležitější kavárna Arco v Hybernské ulici. Vedle napětí česko-německého, panovalo uprostřed německé menšiny napětí mezi židovskými německy mluvícími Pražany a často antisemitsky vystupujícími německými studenty z provincie. Z 33.700 pražských Němců bylo na počátku 20. století 25.000 Židů. Tato koncentrace židovského obyvatelstva v Praze souvisela s tím, jak městská anonymita a lepší profesní uplatnění přivádělo do Prahy Židy z venkova. Ještě v roce 1872 existovalo v českých zemích 327 židovských náboženských obcí, v roce 1890 už jich bylo jen 247. Proces urbanizace a zánik venkovských ŽNO pokračoval i za první republiky – 1921 jich bylo už jen 205 a v roce 1931 pouhých 170. Zhruba od 80. let 19. století nabývalo na významu hnutí česko-židovské, podporující příklon židovské populace v českém jazyku a kultuře. Jestliže v roce 1880 udávalo jen 33% Židů, přesněji občanů izraelského (možjišského) vyznání, češtinu jako jazyk obcovací, stoupl jejich podíl v roce 1900 na 55%. V roce 1921, při prvním sčítání lidu po vzniku republiky, kdy se Židé mohli hlásit se i k židovské národnosti (tuto možnost využilo 20,1% českých a moravských Židů), udalo češtinu jako svůj jazyk 53,5% obyvatel izraelského vyznání. V Praze byl příklon k češtině mezi Židy ještě výraznější: 26% v roce 1890 a 55% v roce 1900.

A byli to právě pražští Židé, často bilingvní jako Friedrich Adler, Pavel Eisner, Rudolf Fuchs nebo Otto Pick, kteří překládali české autory do němčiny nebo českou kulturu v Německu pomáhali prosazovat, jako např. Max Brod v případě Janáčkově a Haškově. 36.000 pražských Židů, Čechožidů i Židů německy mluvících, tj. 66% židovského obyvatelstva Prahy, které nemělo možnost před nacisty včas emigrovat, zahynulo ve vyhlazovacích táborech nebo v důsledku rasového pronásledování v protektorátu.

Český charakter Prahy sílil především po obnovení městské samosprávy roku 1861 a po prvních obecních volbách, v nichž Češi ovládli Staroměstskou radnici. Charakter moderního města narušoval podle pražských radních labyrint uliček ghetta. V letech 1893 až 1917 proběhla asanace, které padlo za oběť téměř celé Židovské Město, jež bylo od r. 1850 pátou pražskou čtvrtí. Nutno říct, že Židů tu tehdy už mnoho nežilo, bydlela tu pražská chudina a kriminální živly. Nebyla tu kanalizace ani přívod nezávadné vody, čtvrt' trpěla záplavami. Zachovány, byť někdy přestavěny, byly Maiselova synagoga, Židovská radnice, Vysoká čili radniční synagoga, Pinkasova synagoga, Klausová synagoga, hřbitov a raně gotická Staronová synagoga. K této mizející Praze se upnuli autoři Jung Prag jako Paul Leppin nebo Gustav Meyrink. Antisemitismus byl rozšířen nejen mezi německými studenty, tzv buršáky, kteří vylučovali židovské spolužáky ze studentských spolků, ale i mezi Čechy. V období tzv. hilsneriády v roce 1899 vyhrzl český antisemitismus stejně odpudivým způsobem jako v té době ve Francii během dreyfusiády. V procesu s Leopoldem Hilsnerem, údajným vrahem Anežky Hružové, byl v září 1899 právní zástupce matky zavražděné JUDr. Karel Baxa. Baxa se stal v době procesu natolik populární, že byl po vzniku republiky 1919 pražským starostou a v roce 1922 prvním primátorem Velké Prahy. Byl volen opakovaně, takže ve funkci

zůstal až do 1937, kdy mu bylo 74. Rok poté zemřel.

Česká spodina v prosinci 1897 změnila protiněmecké bouře po pádu vídeňské Badeniho vlády v rabování židovských obchodů. Poslední protizidovské bouře v Praze propukly v dobách bojů o Lidový dům. Kafka, zděšený antisemitismem pražské ulice, píše v dopise Mileně Jesenské do Vídně z listopadu 1920: *Prašivé plemeno jsem teď slyšel říkat Židům.*

3. Několik tipů, co číst:

Ossip Schubin: *Holunderblüten*, 1911

V nakladatství Arco vyšel výbor povídek německých autorek z Čech, který nazval vydavatel Dieter Sudhoff *Holunderblüten* podle povídky pražské židovské autorky Aloisie Kirschner. Tato pražská rodačka žila v letech 1854-1934 a chtěla být původně zpěvačkou, ale po potížích s hlasem se rozhodla pro literární dráhu a psala pod mužským pseudonymem Ossip Schubin, převzatým z Turgeněva. Byla autorkou hodně čtenou, ale přizpůsobování se vkusu čtenářek poznamenalo její dílo a po první světové válce zažila Ossip Schubin, že její díla vycházela hlavně v českých překladech jako nenáročné čtivo. Povídka *Bezové květy* je ze sbírky *Unheimliche Geschichten / Strašidelné příběhy* (1889) a vypráví o mladé a krásné plavovlasé a modrooké židovské dívce z Prahy, jejíž snoubenec byl zavražděn a stal se posledním pohřbeným na židovském hřbitově v ghettu, než bylo roku 1894 pochovávaní takto uprostřed města zakázáno. Po jeho pohřbu se totiž rozšířila pražskou židovskou čtvrtí epidemie a dav za ni dával vinu Esther, která údajně skrývala tělo snoubence, kterého nechala vykopat. Znamější než *Bezové květy* Ossip Schubin je povídka se stejným názvem, kterou napsal Wilhelm Raabe už roku 1863. I jeho hrdinkou je tajemná židovská dívka, ale poslední pochovanou je údajně dívka. Raabův vypravěč je německý lékař, který překonává první negativní dojmy ze špinavého židovského města a roste v něm porozumění pro nemocnou židovskou krásku, která ho hřbitovem doprovází.

Hugo Salus: *Novellen des Lyrikers*, 1903

Pražský gynekolog Hugo Salus (1866 Böhmisches Leipa / Česká Lípa – 1929) proslul jako lyrik mnichovských časopisů *Jugend* a *Simplizissimus*. Jeho nejúspěšnější sbírka *Ehefrühling / Jaro manželství* (1912) vyšla v ženském nakladatelství Diederichs s ilustracemi slavného secesního malíře a grafika Johanna Heinricha Vogelera. Salus psal lyriku od svých studií, kdy byl oceněn v soutěži, vypsané čtenářským spolkem „Lese- und Redehalle der deutschen Studenten in Prag“. I jeho první svazek krátkých próz nazval *Novellen des Lyrikers (1903)*. Jedna z těchto *Novel lyrikových* nazvaná *Das Symbol des Lebens / Symbol života* začíná popisem klidné promenády českých a německých pražských básníků po Františkově nábřeží, když se začíná stmívat. Míjejí se důstojně a trochu a přezíravě. Pár slov prohodí jen, když nějaká necitlivá oprava na Malé Straně naruší panorama města. Hugo Salus patřil těm, kdo se snažili tu vzájemnou nevšímavost překonat. O svém obdivu k o 13 let staršímu Vrchlickému, který Salusovy básně překládal češtinou, napsal báseň *Die Gewappneten / Ve zbroji*. Její věnování zní *Jaroslavu Vrchlickému, velikému českému básníku, v přátelství připsáno* a báseň začíná *Zde v zemi té, kde věčné boje zříš ...* Salus v ní apeluje, aby se básníci dokázali povznést na všední politický boj a zahájili sblížení obou národů v Čechách.

Fritz Mauthner: *Ein Abend im Irrenhause*, 1914

Fritz Mauthner (1849 Hořice v POKRKONOŠI – 1923) na rozdíl od smířlivého Saluse byl v Čechách známý dvěma protičeskými romány – *Poslední Němec z Blatné* (1887) a *Die böhmische Handschrift / Český rukopis* (1897). Po letech ve svých vzpomínkách tento postoj překonal a jeho *Erinnerungen. Prager Jugendjahre* (1918) líčí tolerantní atmosféru v nižších třídách piaristického gymnázia a své německo-nacionální nadšení před odchodem do Berlína vnímá sebekriticky jako přepjaté. Mauthner se stal v Berlíně významným novinářem, autorem literárních parodií,

bojovníkem za naturalismus a především autorem třísvazkové jazykové kritiky *Beiträge zu einer Kritik der Sprache* (1901-1902), která silně ovlivnila Hofmannsthala a jazykovou skepsi před první světovou válkou.

Jeho pozdní povídka *Ein Abend im Irrenhause* líčí, jak člověk snadno podlehne omylu, když své vnímání podřídí předem přijatému úhlu pohledu. Přítel ho pozve na recepci, jež se údajně koná v luxusním sanatoriu pro bohaté duševně choré. Když pozoruje účastníky recepce, spatřuje skutečně patologické projevy v chování skoro všech. Strávil tři hodiny v nejlepší společnosti, která se v jeho očích ničím nelišila od představ, jak se projevují blázni. Trapas ho však neodradil přece jen v dalších letech sem tam tuto společnost navštívit.

Gustav Meyrink: Golem, 1915

Asi nejnámějším románem z představovaných děl je Meyrinkův Golem. Možná ani není nutné ho příliš podrobně představovat a v závěrečné diskusi můžeme navázat na Vaši čtenářskou zkušenost s tímto bestsellerem. Román je založen na dvou skvělých nápadech: Golem není oživovaným robotem rabi Löwa, nýbrž zhmotněnou projekcí myšlenek obyvatel Židovského Města – dobrých i zlých. Tato filosemitská a zároveň antisemitská rovina románu – Židé jsou zbožný archivář a kabalista Schemajah Hillel i zločinec Aaron Wassertrum – umožnila oslovit nejširší čtenářské vrstvy, z nichž si každá najde svého Golema. Otevřený konec románu je dán mimo jiné tím, že hlavní hrdina Pernath, když je propuštěn z vězení zjišťuje, že v době jeho pobytu ve vězení bylo celé židovské ghetto zbouráno, Hillel a jeho dcera zmizeli a všechna dobrodružství prožíval vypravěčův dvojník. Pražské ghetto, v němž komunikoval mezi sebou svět smyslový a duchovní, je zničeno a tím i možnost sjednocení lidské existence zmařena.

Především fantasmagorické pohledy na město, jak je spoluvytvářely ilustrace Hugo Steinera, dodnes nutí zahraniční návštěvníky Prahy hledat za fasádami domů v Pařížské a Široké stopy světa. o kterém se v Meyrinkově Golemu praví: *Bylo mi, jako by na mě všechny domy shlížely potměšilými tvářemi plnými bezejmenné zloby – vrata: rozevřené černé tlamy, v nichž vyhnily jazyky...*

Paul Leppin: Severins Gang in die Finsternis, 1917

Meyrinkův pražský druh Paul Leppin (1878- duben 1945) nepocházel – stejně jako Meyrink – ze židovské rodiny, ale vzhledem k převaze pražských židovských autorů byl Leppin jako Žid napadán a za Žida považován. V březnu 1939 byl nacisty dokonce zatčen. Důvodem mohlo být, že byl tajemníkem Ochranného svazu německých autorů v Československu, ale především to, že německý antisemita Adolf Bartels ho ve svých dějinách literatury označil za Žida, *jednoho z těch, který jako člen bandy židovských autorů asfaltové literatury rozložil veškeré epické hodnoty*. V době, kdy byl vězněn, se Leppinova syfilis dostala do velice bolestivého stádia, po propuštění z pankrácké věznice měl mozkovou příhodu, částečně ochrnl a musel být ženou i svou mladší přítelkyní ošetřován na vozíčku.

Leppin udržoval dobré styky s autory kolem *Moderní revue*. Hugo Kosterka, vydavatel ediční řady *Knihovna pro filosofii, mystiku a okkultismus*, zařadil jednu Leppinovu knihu do své edice SYMPOSION. BÜCHER NEUER ZEIT. Povídka *Die Thüren des Lebens* zahájila v roce 1901 německou řadu Knihovny moderní revue, ale další svazky v této řadě už nevyšly. Věnována je kniha ženám, *jež večer temnými očima hledají v lampě mrtvá léta. A které hledí do svých dnů jako do světla. Jež vědí o romancích pokory a baladách smutku. Jež jsou mezi lidmi vždy cizinkami*.

Rok před Meyrinkovým Golemem, v roce 1914, vyšel Leppinův román *Severinova cesta do temnot*. Zachycuje rok v životě triadvacetiletého úředníka Severina, který je zoufalý z bezduché práce, která ho živí. Naplňuje ho až život ve světě, do něhož ho uvede antikvář Lazarus Kain. V něm pozná nóbl prostitutky, malíře doktora Konrada a studenta s chiromantickými schopnostmi. Student Nikolaus se v mnohém podobá Meyrinkovi. Jediným pojátkem mezi Severinem a měšťanským světem je Zdenka. Tato idylka však končí, když Severin pozná zhýralou Myladu.

Román končí tím, že ji vyhraje v tombole a není schopen zhýralou společností vyhodit do vzduchu, jak si byl předsevzal. Kapituluje a stane se terčem výsměchu opilců, který promění jeho slzy v *nečistě a žhoucí bahno*.

Její vláčná nestoudnost unášela muže a strhovala mladíky. Jeden za druhým jí připíjel a ona svlažila červený jazýček v sklenice každého. Chtíč pohupkával jako plamének po tvářích a kladl prsty na její zelené šaty. Někdo navrhl tombolu, jejíž výtěžek měl se propítí při nejbližší příležitosti, a za jáсотu a smích prohlásila Milada, že se dá výherci.

V povídce Franze Werfela *Trauerhaus/ Dům smutku* (1927) je Leppin karikován v postavě koncipisty na místopředsedství a básníka Eduarda svobodného pána z Pepplerů. *Tento nešťastník měl těžký osud, když se snažil sloučit přesně stanovené povinnosti koncipisty IX. platové třídy se zhýralými povinnosti satanistického básníka*. Werfel ho nechá ve své povídce řvát na mladého úspěšného autora v hale pražského bordelu v Kamzíkové ulici. Jeho generace *prý ze všech sil hledala život a našla je syfilis, nová zbabělá mládež nehledá život ze všech sil, nalézá však nakladatele. Zrudlý hněvem se osopil na mladíky, kteří se mu směli: Jste měšťáci! Jste básníci přes zeleninu*.

Ve Werflově povídce končí monarchie výstřely v Sarajevu a smrtí židovského majitele bordelu v Kamzíkové. Republika znamená konec bordelů, Milada, prominentní prostitutka z Kamzíkové, si bere českého poslance, který prosadí zákon zakazující prostituci. Praha přes tuto burleskní epizodu u Werfela zůstává *matička s drápy*, jak ji nazval Kafka. Nabývá sice v dílech mladších autorů jiné rysy než u Meyrinka a Leppina, něco strašidelného jí však v díle německých autorů jako Winder, Ungar, Grab nebo Urzidil přece jen zůstává. Ani rok 1945 neznemaná definitivní konec pražské německé literatury. Právě, že Praha ztratila po roce 1945 charakter města tří národů – Čechů, Němců a Židů – dalo vzniknout sugestivním evokacím mnohonárodnostní Prahy u Perutze a Urzidila.

Zbude-li na přednášce čas, rád bych se podobně zmínil o dalších dílech:

Max Brod: *Das tschechisches Dienstmädchen*, 1909

Hermann Ungar: *Die Brüder*, 1922

Ludwig Winder: *Der Turnlehrer* Pravda, 1923

Franz Werfel: *Das Trauerhaus*, 1926

Hermann Grab: *Stadtspark*, 1935

Walter Seidl, *Anasthase und das Untier* Richard Wagner, 1930

Leo Perutz: *Nachts unter der steinernen Brücke* 1953

Johannes Urzidil: *Verlorene Geliebte*, 1956

H. G. Adler, *Eine Reise*, 1962

Literatura:

Brod, Max: *Der Prager Kreis*. Neudruck m. e. Nachwort von Peter Demetz. Frankfurt a. M. Suhrkamp, 1979.

Max Brod: *Pražský kruh*, př. I. Vízdalová, před. E. Goldstücker. Praha: Akropoli, 1993.

Serke, Jürgen: *Böhmische Dörfer. Wanderungen durch eine verlassene literarische Landschaft*. Wien, Hamburg: Zsolnay, 1987.

Pavel Kosatík: *Menší knížka o německých spisovatelích z Čech a Moravy*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2002

Weltfreunde. *Konferenz über die Prager deutsche Literatur (1965)*. Hg. von Eduard Goldstücker. Darmstadt, Neuwied: Verlag der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften

